

1. *Floor van Woerden*

Omstander: Stephan Selmaszuk

Stephan Selmaszuk, geboren in 1928, woonde op vier kilometer afstand van Sobibor. Hij was wisselwachter op het rangeerterrein bij het vernietigingskamp. Ik lees een deel uit een interview met hem voor:

Wanneer hebt u voor het eerst het kamp gezien?

Nou, je kon het gewoon zien. Iedereen wist het. Eerst zag ik niets, het enige wat je zag, was een hek eromheen. Er liep een spoorlijn langs het kamp. Het kamp lag hier. De spoorlijn liep zo. Hier was Chełm en hier Włodawa. Heel dicht bij het kamp. Vanaf de spoorlijn kon je niet veel zien. Het was dichtgemaakt met hout.

Ik ben er eens met de trein langsgereden. In de trein had je hoge ramen. Ik ging ergens op staan om door die hoge ramen over het hek te kunnen kijken. Maar helaas kon je, behalve de daken, niets zien. De huizen kon je helemaal niet zien. Alleen de daken. Er stonden veel huizen. Dus je kon alleen vanuit de trein iets zien. Verder kon je niets. Je kon er ook niet in de buurt komen.

Hoe kwam u erachter dat daar mensen werden vermoord?

Hoe ik erachter ben gekomen... Ik wist het van horen zeggen. Uit verhalen van twee gevluchte Joden, dat was in de tijd van de opstand.

Hoe ging dat dan?

Die Joodse mensen kwamen bij ons thuis nadat het kamp was opgeheven.

Waar kwamen ze vandaan?

Uit het kamp.

Waren dat Polen?

Ze spraken Pools, dus het waren Polen. Anders konden we ze niet verstaan.

Wat vertelden ze dan?

Ze vertelden best veel. Mijn moeder kookte voor ze. Ze maakte soep zodat ze wat konden eten. Ze kwamen 's ochtends toen het nog schemerde. De nacht hadden ze ergens anders doorgebracht. Ze kwamen 's ochtends vroeg bij ons. Wij woonden heel dicht bij het bos. Het bos lag aan de kant van Sobibor. (...) Zij vertelden hoe het in Sobibor was geweest, wat er was gebeurd. Daar vertelden ze over.

2. Menno Visser

Dader: Karl Frenzel

SS'er in vernietigingskamp Sobibor. Ik lees voor uit een rechtbankverhoor in Dortmund uit 1962:

Vraag: 'Heeft u gezien dat Joodse mensen met de zweep werden geslagen?'

Antwoord: 'Dat heb ik vaak gezien, want voor overtredingen werden zij bestraft. (...)'

Vraag: 'Wat is er met deze mensen gebeurd? Men moet toch aannemen dat ze niet meer voor werk geschikt waren en daarom doodgeschoten of vergast werden?'

Antwoord: 'Als een Jood na het slaan nog arbeidsgeschikt was, kreeg hij een paar uur rust. Daarna moest hij weer aan de slag. Was een Jood bewusteloos geraakt of uitgeput dan ging degene die de straf had bevolen naar de commandant om te zorgen dat de gestrafte in *Lager 3* terecht kwam, waar hij gedood werd.'

Vraag: 'Hoe liep het af in het door u beschreven geval?'

Antwoord: 'Ik denk dat hij niet op zijn blote lichaam werd geslagen. Hij was niet bewusteloos geraakt. Ik verwonder mij nog steeds dat een mens 25 slagen kan overleven. De volgende dag kon hij gewoon weer werken.'

Vraag: 'Wat zou er met u zijn gebeurd als u de man niet had bestraft?'

Antwoord: 'Ik zou geen straf hebben gekregen, maar had mij moeten aanleunen, dat ik te humaan was. Ik wilde het daarop niet laten aankomen.'

(...)

Vraag: 'Hoe hoog waren die straffen?'

Antwoord: 'Al naar gelang de zwaarte van de overtreding tussen de 10 en 25 zweepslagen.'

Vraag: 'En, u blijft erbij dat u geen antisemiet was, maar christelijk werd opgevoed. Had u toen dan helemaal geen menselijk gevoel?'

Antwoord: 'Als ik mensen zou hebben doodgeschoten zou het erger zijn geweest.'

Vraag: 'U heeft verklaard dat u niet vrijwillig naar Sobibor bent gegaan. Waarom heeft u dan toen niet voor gekozen om de Joden in Sobibor goed te behandelen?'

Antwoord: 'Dat heb ik toch gedaan?!'

3. Anne Vleeschdrager Slachtoffer: Dov Freiberg

Dov Freiberg was net 15 toen hij in Sobibor werd uitgekozen voor het werkcommando. Hij heeft 17 maanden lang in Sobibor doorgebracht. In het volgende citaat beschrijft hij aan de aankomst van waarschijnlijk het Rotterdams Joodse ziekenhuis. Dan was het waarschijnlijk op 5 maart 1943 dat Freiberg hen zag arriveren:

Sinds ik als schoonmaker moest werken in de barakken van de Oekraïners, veranderde mijn emotionele toestand. Eerst voelde ik me één met elk binnenkomend transport, samen onderweg naar de dood. Ik vond echter mijn situatie verschrikkelijker, want mijn lijden richting het einde werd constant verlengd.

Vanuit mijn nieuwe werkplaats, nog steeds in het centrum van de hel en slechts enkele meters van het platform, kon ik de goederenwagens het kamp zien binnen komen. Ik zag de mensen uit de wagens klimmen, ik hoorde hun stemmen, ik zag hun tocht naar *Lager 2*, maar ik voelde me niet langer één van hen, ik ging niet met hen de dood in.

Natuurlijk wist ik, diep van binnen, dat ik dood zou gaan. (...) Er waren momenten dat ik het niet meer kon aanzien, dan probeerde ik te kijken en tegelijkertijd niet te kijken en niet te luisteren naar hun stemmen. Maar elke keer kon ik mezelf niet bedwingen om toch te kijken naar de oneindige tragedie.

Een van de transporten uit Nederland bracht de hele medische staf van een Joods ziekenhuis – artsen, verpleegkundigen, management en patiënten. Het ziekenhuis was strak georganiseerd. Voordat de mensen uit de goederenwagen konden komen, functioneerde het ziekenhuis al. Een tafel stond klaar in het open veld naast de barakken, iemand zat daar – waarschijnlijk de ziekenhuisdirecteur – en om hem heen stonden de artsen en verpleegkundigen in witte uniformen. Zij controleerden lijsten, gaven medicijnen en dienden injecties toe. De hele plek was omgetoverd tot een veldhospitaal. Verpleegkundigen hielpen patiënten naar *Lager 2* en sommigen werden op een brancard gebracht. De staf sprak regelmatig met de Duitsers – waarschijnlijk hadden zij spullen voor de zieken nodig – en het leek erop alsof de Duitsers de kunst van misleiding tot het laatste moment wisten vol te houden. In korte tijd was iedereen verplaatst naar *Lager 2*.

Op het veld waren er nu geen artsen en patiënten meer. Ik rook alleen nog die unieke geur, die ziekenhuisgeur.